অধ্যায় ২ ঃ ঐতিহাসিক যুগ

অধ্যায় গাঁথনি

২.১ উদ্দেশ্য

২.২ পৰিচয়

২.৩ নৰক আৰু তেওঁৰ উত্তৰাধিকাৰীসকল

২.৪ নৰকৰ ঐতিহাসিক আখ্যান সমূহ

২.৫ অধ্যায়টোৰ পৰা আমি কি শিকিলো

২.৬ প্রসংগ পুথি

২.৭ অগ্রগতিৰ খতিয়ন

২.৮ আৰ্হি প্রশ্ন

২.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- নৰক আৰু তেওঁৰ উত্তৰাধিকাৰীসকলৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব পাৰিব,
- নৰকক কেন্দ্র কৰি উদ্ভৱ বিভিন্ন কাহিনীসমূহৰ বর্ণনা আগবঢ়াব পাৰিব,
- নৰক আৰু তেওঁৰ উত্তৰাধিকাৰীসকলৰ শাসনৰ সৈতে জড়িত ঐতিহাসিক আখ্যান সমূহৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।

২.২. পৰিচয়

ইয়াৰ আগৰ অধ্যায়টোত আমি প্রাচীন অসমৰ বিভিন্ন উৎসৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিলো য'ত উভয় দেশীয় বা থলুৱা আৰু বিদেশী সাহিত্য, মুদ্রা, লিপি ইত্যাদি অন্তর্ভুক্ত হয়। এই অধ্যায়টোত আমি ৰজা নৰকৰ লগত জড়িত ঐতিহাসিক আখ্যান আলোচনা কৰিম।

প্রাচীন অসমৰ ইতিহাস বহুতো ঐতিহাসিক আখ্যান সমুহক কেন্দ্র কৰি আৱর্তিত হয় আৰু এনে এক কিংবদন্তি হ'ল ৰজা নৰক বিষয়ে, যাক ঐতিহাসিক লিখনীসমূহত প্রায়ে অসমলৈ আর্য্য সংস্কৃতিৰ আগমনৰ সৈতে জড়িত কৰা হয় । ইয়াৰ উল্লেখ অবিহনে কামৰূপৰ আদি ইতিহাস অধ্যয়ন আংশিক হৈ ৰ'ব।

২.৩ নৰক আৰু তেওঁৰ উত্তৰাধিকাৰীসকল

নৰক আৰু তেওঁৰ উত্তৰাধিকাৰী ভগদত্ত আৰু ব্রজদত্তৰ সম্বন্ধসূত্রে আমি মহাকাব্য ৰামায়ণ আৰু মহাভাৰতত প্রথমবাৰৰ বাবে প্রাগজ্যোতিষ আৰু প্রাগজ্যোতিষপুৰৰ কথাৰ উল্লেখ পাওঁ। মহাভাৰতত নৰকৰ আদি উপাখ্যানসমূহ আৰু তেওঁৰ উত্তৰাধিকাৰীসকলৰ বিষয়ে উল্লেখ পোৱা যায় । তেওঁক অসমৰ এক অন্যতম প্রাচীন ৰজা ৰূপে, যাক ভৌম (পৃথিৱী বা ভূমিৰ

পুত্র) আৰু অসুৰ নামেৰেও জনা যায়, বুলি চিহ্নিত কৰা হৈছে । প্ৰবাদ মতে ৰজা নৰকে দেৱী অদিতিৰ কুণ্ডল চুৰি কৰিছিল আৰু ভগৱান বিষ্ণুৰ অন্যতম ৰূপ কৃষ্ণ বাসুদেৱে তেওঁক হত্যা কৰি কুণ্ডল উদ্ধাৰ কৰিছিল । পিছৰ এক পংক্তিত বৰ্ণিত পোৱা যায় যে বিষ্ণুৱে ইন্দ্ৰৰ অনুৰোধত নৰকক হত্যা কৰিছিল । কাৰণ পদমৰ্য্যাদা নৰকৰ দ্বাৰা বিপদাপন্ন হৈছিল, একেদৰেই বৰ্ণিত আছে যে নৰকৰ মাতৃ পৃথিৱীয়ে ভগৱান বিষ্ণুৰ পৰা পুত্ৰৰ বাবে "ব্ৰহ্মাস্ত্ৰ" লাভ কৰিছিল । পিছত, এই ব্ৰহ্মাস্ত্ৰ নৰকৰ পুত্ৰ ভগদত্তৰ হাতলৈ যায়।

মহাভাৰতত নৰকৰ পুত্ৰ ভগদত্তৰ বিষয়ে অসংখ্য উল্লেখ পোৱা যায় । ভগদত্ত প্ৰাগজ্যোতিষৰ শাসক হোৱাৰ লগতে দেৱৰাজ ইন্দ্ৰ আৰু কুৰু বংশৰ যুৱৰাজ পাণ্ডৱ বন্ধু আছিল। কথিত আছে যে তেওঁ যুধিষ্ঠীৰৰ 'ৰাজসূয়' যজ্ঞৰ উপলক্ষে তেওঁ যুধিষ্ঠীৰক এটা লোৰ পাত্ৰ আৰু হাতীদাঁতৰ নালযুক্ত তৰোৱাল উপহাৰ দিছিল । তেওঁ কুৰু ৰজা দুৰ্য্যোধনক সৈনিক যোগান ধৰিছিল য'ত "চীনা" আৰু "কিৰাত" সকল অন্তৰ্ভুক্ত আছিল । ভগদত্তই কুৰুক্ষেত্ৰৰ যুদ্ধত দুৰ্য্যোধনৰ পক্ষতহে যুদ্ধ কৰিছিল । কথিত আছে যে ভগদত্তক অৰ্জুনে বধ কৰিছিল আৰু তেওঁৰ পুত্ৰ বজ্ৰদত্তই যুধিষ্ঠীৰৰ অশ্বমেধ যজ্ঞৰ ঘোৰাক বাধা দিওতে অৰ্জুনৰ হাততে নিহত হৈছিল ।

মহাভাৰতৰ সভাপৰ্বৰ দিগ্বিজয় ভাগত উল্লেখ আছে যে ভগদত্ত তেওঁৰ অনুগামীসকলৰ সৈতে পূব সাগৰত, সাগৰতীৰৰ অধিবাসীসকলৰ সৈতে বসবাস কৰিছিল । কথিত আছে যে অৰ্জুনে তেওঁৰ উত্তৰ দিশলৈ কৰা যাত্ৰাৰ সময়ত প্ৰাগজ্যোতিষৰ ৰজাৰ সৈতে মুখামুখি হৈছিল, যাক অৰ্জুনে পৰাস্ত কৰিছিল । অনুৰূপ ভাৱে উল্লেখ আছে যে ভীমে তেওঁৰ পূব দিশৰ অভিযানৰ সময়ত ম্লেছ ৰজা আৰু তেওঁৰ সাগৰীয় উপকূলৰ অধিবাসীসকলক পৰাজিত কৰিছিল । কোৱা হয় যে ভীমে এই অভিযানত লৌহিত্য অৰ্থাৎ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰত উপনীত হৈছিল ।

*পুৰাণ*সমূহত নৰকক কেন্দ্ৰ কৰি উদ্ভৱ হোৱা আখ্যানসমূহৰ এক বেলেগ ৰূপ বা ভাষ্য পোৱা যায় । অৱতাৰ বাদ অনুসৰি হিন্দু দেৱতা বিষ্ণুৱে মানৱ জাতিক ৰক্ষা কৰিবলৈ পৃথিৱীৰে দহটা বেলেগ ৰূপত নামি আহিছিল বা অৱতাৰ ধাৰণ কৰিছিল । ৰাম আৰু কৃষ্ণ হৈছে বিষ্ণুৰ দুটা আতাইতকৈ প্ৰখ্যাত অৱতাৰ । অৱতাৰবাদ অনুসৰি বিষ্ণুৰ বৰাহ অৱতাৰ আৰু ভূমিদেৱী পৃথিৱীৰ পৰা নৰকৰ জন্ম হৈছিল । *শতপথ ব্ৰাহ্মণ*'ত বিষ্ণুৱে বৰাহৰ ৰূপ ধাৰণ কৰি সাগৰৰ পৰা পৃথিৱীক উদ্ধাৰ কৰাৰ কথা বৰ্ণিত আছে । পৰৱৰ্তী সময় চোৱাৰ তৈতেৰেয় আৰাণ্যকত বিষ্ণুৰ বৰাহ ৰূপ কৃষ্ণ বৰ্ণৰ আৰু এশখন হস্ত যুক্ত বুলি বৰ্ণিত আছে । পিছৰ সময়চোৱাৰ উপাখ্যানসমূহত ভগৱান বিষ্ণুক প্ৰজাপতি ৰূপে উল্লেখ কৰা হৈছে । *হৰিবংশ*'ত পৃথিৱী আৰু ইয়াৰ ৰক্ষক বিষ্ণুৰ মিলনৰ ফলত নৰকৰ জন্ম হোৱাৰ এক ইংগিত পোৱা যায় ।

'*কালিকা পুৰাণ*' অনুসৰি বিষ্ণুৰ বৰাহ ৰূপ আৰু ভূদেৱী (পৃথিৱী) ৰ মিলনৰ ফল আছিল এক শক্তিশালী পুত্ৰ, ধৰাৰ ভালৰ বাবে যাৰ জন্মত বিলম্ব কৰা হৈছিল । বিষ্ণুৱে পৃথিৱীক তেওঁৰ গৰ্ভত তেওঁৰ পুত্ৰক সত্য যুগ শেষ নোহোৱা পৰ্য্যন্ত ধাৰণ কৰি থাকিবলৈ উপদেশ দিছিল । আনহাতে বিদেহৰ ৰজা জনক সন্তানহীন আছিল আৰু সন্তান লাভৰ বাবে এক যজ্ঞৰ আৰম্ভ কৰিছিল । ইয়াৰ ফলত দুজন পুত্ৰ আৰু এগৰাকী কন্যা সন্তানৰ জন্ম হৈছিল । ইয়াৰে কন্যা সন্তান

গৰাকীক (সীতা) পৃথিৱীৰ বুকু খান্দি উলিয়াব লগীয়া হৈছিল । নাৰদৰ উপদেশ অনুসৰি, ৰজা জনকে পৃথিৱীৰ খনন কৰিছিল আৰু পৃথিৱীয়ে কন্যা শিশুটিক জনকক অর্পণ কৰি অনুৰোধ কৰিছিল যাতে ৰজা জনকে সীতা যি স্থানৰ পৰা জন্ম হৈছিল সেই একেই স্থানৰ পৰা জন্ম পাব লগীয়া পৃথিৱী বা ভূদেৱীৰ পুত্রসন্তানটিৰ লালন পালন কৰে । ভগৱান বিষ্ণুৰ অন্য এক অৱতাৰ ৰামৰ দ্বাৰা ৰাৱণৰ নিধন হোৱাৰ পিছত, পৃথিৱী সীতা জন্ম হোৱা সেই যজ্ঞভূমিলৈ যায় আৰু নৰকক জন্ম দিয়ে । ভগৱান বিষ্ণুৱে এই সন্তানটিক বৰ প্রদান কৰে যে এই সন্তানটি এক গুপ্ত সাম্রাজ্যৰ শাসক হ'ব আৰু কয় যে তেওঁ মানৱ প্রকৃতিৰ অধিকাৰী হৈ থকা পর্য্যন্ত সম্পদশালী হৈ থাকিব। কিন্তু মানৱ প্রকৃতি ত্যাগ কৰাৰ লগে লগে নিজৰ ধবংস মাতি আনিব । ৰজা জনকে এই সন্তানটিক তুলি লয় আৰু ঋষি গৌতমে লাওখোলাৰ ভিতৰত পোৱা বাবে সন্তানটিক নৰক নামেৰে নামা কৰণ কৰে । যোল্ল বছৰলৈকে নৰক ৰজা জনকৰ ৰক্ষণাবেক্ষণত আৰু কাত্যায়ণী নামেৰে ধাত্রী ৰূপী পৃথিৱীৰ দ্বাৰা লালিত পালিত হৈ ডাঙৰ হয় । যোল্ল বছৰ পূর্ণ কৰাৰ পিছত, বিষ্ণুৱে তেওঁক প্রাগজ্যোতিষ নগৰলৈ লৈ যায় । প্রাগজ্যোতিষ নগৰ কামৰূপৰ সোমাজত অৱস্থিত আছিল আৰু ইয়াত শিৱ আৰু কামাখ্যাক মুখ্য দেৱ- দেৱীৰূপে উপাসনা কৰা কিৰাতসকল বসবাস কৰিছিল । বিষ্ণুৰ উপদেশ মর্মে নৰকে কিৰাতসকলৰ ৰজা ঘটকক হত্যা কৰে আৰু কিৰাতসকলক পূব দিশলৈ দিক্কৰবাসিনী (দিখৌ) নৈৰ সিপাৰলৈ বিতাৰিত কৰে ।

নৰকৰ ৰাজ্যাভিষেক বিষ্ণুৰ দ্বাৰা কৰা হয় । নৰকৰ ৰাজ্যৰ সীমা কৰতোৱা নদীৰ পৰা পুব দিশলৈ দিক্কৰবাসিনী দেৱীৰ মন্দিৰ পর্য্যন্ত বিস্তাৰিত আছিল । নৰকৰ ৰাজ্যত ব্রহ্মৰ পুত্র লৌহিত্য বা ব্রহ্মপুত্র আৰু অন্য মুখ্য দেৱ দেৱীৰ বাহিৰেও মহামায়া যোগিনী অর্থ্যাৎ কামাখ্যাৰ বসতিস্থল আছিল । এই স্থান পিছলৈ কামৰূপ নামেৰে জনাজাত হৈ উঠিল য'ত কথিত আছে যে বিষ্ণুৱে বেদশাস্ত্রত পাৰঙ্গত ব্রাহ্মণ, চাৰি বর্ণৰ সদস্য আৰু অন্যান্যসকলক স্থাপিত কৰিছিল । এইসময়তে নৰকে বিদর্ভৰ ৰাজকুমাৰী মায়াক বিবাহ কৰিছিল আৰু বিষ্ণুৱে তেওঁক এদাল দিব্য যাঠী উপহাৰ আগবঢ়াই আত্মৰক্ষাৰ বাহিৰে এই অস্ত্রক মানৱৰ বিপক্ষে ব্যৱহাৰ নকৰিবলৈ উপদেশ দিছিল । বিষ্ণুৱে লগতে নৰকক কেৱল দেৱী কামাখ্যাক উপাসনা কৰিবলৈ আৰু কেতিয়াও ব্রাহ্মণ, দেৱতা আৰু ঋষিসকলক ক্ষতি নকৰিবলৈ সকীয়াইছিল ,যাৰ অন্যথা নৰকে নিজৰ মৃত্যুক আমন্ত্রণ জনাব।

বহু বর্ষলৈকে নৰকে সুচাৰুৰূপে শাসনকার্য্য পালন কৰে আৰু তেওঁৰ ৰাজ্যলৈ ঐশ্বর্য-সমৃদ্ধিৰ আগমন ঘটিছিল । কিন্তু সোনকালেই তেওঁ শোণিতপুৰৰ (শোণিতপুৰ জিলাৰ তেজপুৰ বুলি চিহ্নিত কৰা হৈছে) অসুৰ ৰজা বাণৰ প্রভাৱলৈ আহে । বাণ শিৱৰ উপাসক আছিল আৰু ব্রাহ্মণসকলৰ প্রতি অসন্মান আৰু অৱহেলা প্রকাশ কৰিবলৈ ধৰে । কথিত আছে যে এবাৰ ঋষি বশিষ্ঠই কামাখ্যাৰ উপাসনা কৰিব আহিছিল। কিন্তু নৰকে ইয়াৰ অনুমতি দিয়া নাছিল । ক্ষুণ্ণ হৈ ঋষি বশিষ্ঠই নৰকক অভিশাপ দিয়ে যে নৰক বিষ্ণুৰ মানৱ ৰূপৰ দ্বাৰা নিহত হ'ব আৰু যেতিয়ালৈকে নৰক জীয়াই থাকিব কামাখ্যা পৃথিৱীৰ পৰা আদৃশ্য হৈ থাকিব । নৰক এই সময়চোৱাতে বাণৰ সৈতে ঘনিষ্ঠতা বজাই ৰাখে আৰু লৌহিত্যৰ পাৰত এহেজাৰ মানৱ বর্ষ ধৰি থিয় হৈ থাকি

ব্রহ্মাক সন্তুষ্টি কৰিবলৈ চেষ্টা কৰে। ব্রহ্মাই প্রসন্ন হৈ তেওঁক বৰ প্রদান কৰে। কিন্তু লগতে সাৱধানবাণী শুনাই যে নৰকে যেন তিলোত্তমাকে আদি কৰি অন্যান্য অপ্সৰাসমূহ, নৰক অহাৰ আগেয়ে যিসকলৰ পৃথিৱীত জন্ম ধাৰণ কৰিছিল, তেওঁলোকৰ ওপৰত নির্যাতন নচলায় যেন। বাণৰ পৰামর্শ অনুসৰি নৰকে শীঘ্রেই দেৱতা, ঋষি আৰু অন্যান্যসমূহক আক্রমণ কৰে । তেওঁৰ এই কর্মত তেওঁক তেওঁৰ চাৰিপুত্র ক্রমে ভগদত্ত, মহশির্ষ, মদৰত আৰু সুমালিন আৰু লগতে হয়গ্রীৱ, মাৰু আৰু অন্যান্য অসুৰবোৰে সহায় কৰিছিল । নৰকে অদিতিৰ কাণৰ কুণ্ডল চুৰ কৰিছিল আৰু পৃথিৱী আৰু স্বর্গত অত্যাচাৰ চলাইছিল । ইয়াৰ বাবে বিষ্ণুৱে কৃষ্ণৰ অৱতাৰ গ্রহণ কৰে আৰু প্রাগজ্যোতিষলৈ গৈ নৰকক হত্যা কৰে । নৰকৰ পুত্র ভগদত্তক ৰজা পতা হয় আৰু তেওঁ পিতৃ নৰকৰ বিষ্ণুপ্রদত্ত যাঠী লাভ কৰে । কৃষ্ণই কুণ্ডল, মণিপর্বত আৰু বৰুণৰ ছত্র লৈ দ্বাৰাকালৈ প্রত্যাৱর্তন কৰে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ ঃ খালী ঠাই পূৰণ কৰক।

(i) মহাভাৰতৰ সভা পর্বৰ.....ভাগত উল্লেখ আছে যে ভগদত্তই তেওঁৰ অনুগামীসকলৰ সৈতে পূবসাগৰত বসবাস কৰিছিল ।

(ii) .....ত প্রজাপতিয়ে গাহৰি/বৰাহ ৰূপত সাগৰৰ পৰা পৃথিৱীক উদ্ধাৰ কৰাৰ কথা উল্লেখ আছে ।

(iii) হৰিবংশই আমাক..... আৰু তেওঁৰ ত্রাণকর্ত্তা বিষ্ণুৰ মিলনৰ ফলত নৰকৰ জন্ম হোৱাৰ ইংগিত দিয়ে ।

(iv) নৰকক অসমৰ অন্যতম প্রাচীন ৰজা যাক..... আৰু..... নামেৰে জনা যায়, বুলি চিহ্নিত কৰা হৈছে ।

২.৪ ঐতিহাসিক আখ্যানসমূহ

মধ্যযুগৰ শেষৰ পিনে ৰজা নৰকৰ কিংবদন্তিক ন সংযোজন আৰু পৰিবর্তনৰ দ্বাৰা আৰু অধিক অলংকৃত কৰি তোলা হয় । ১৭ শতিকাৰ আৰম্ভণীৰ পিনে ৰচিত কালিৰাম দাসৰ বেংগলী *মহাভাৰত*'ত আধাৰিত কৰি অসম আৰু বেংগলত ভগদত্তক দুর্য্যোধনৰ পত্নী ভানুমতিৰ পিতৃ বুলি গণ্য কৰা হয় । অন্য কিছুসংখ্যক পৰম্পৰা মতে ভগদত্তই দুর্য্যোধনৰ ভগ্নীক বিবাহ কৰাইছিল। যদিও ভগদত্ত আৰু দুর্য্যোধনৰ মাজৰ এনে সম্বন্ধৰ কথা পুৰাণত পোৱা নাযায়, তথাপি এতিয়াও মানুহে বিশ্বাস কৰে যে দুর্য্যোধন আৰু ভানুমতিৰ মাজৰ বিবাহৰ শুভ উপলক্ষে গুৱাহাটীত এটা পুখুৰী খন্দা হৈছিল ।

কলহনৰ *ৰাজতৰংগিনী*'ত এনে এক ধৰণৰ আখ্যান পোৱা যায় যত উল্লেখ আছে যে কাশ্মীৰৰ ৰজা মেঘবাহনে প্রাগজ্যোতিষৰ ৰজাৰ কন্যা, অমৃতপ্রভাৰ স্বয়ম্বৰত উপস্থিত আছিল। তেওঁ এই কন্যা গৰকীক বিবাহ কৰিছিল আৰু বৰুণৰ ছত্র লাভ কৰিছিল। যেতিয়া মেঘবাহনে এই ছত্র বৰুণক ঘূৰাই দিছিল, বৰুণে কয় যে এই ছাত্রটি তেওঁৰ পৰা তেওঁৰ শহুৰেকৰ পিতৃয়ে লৈ গৈছিল । ইয়াৰ পৰা অনুমান কৰিব পাৰি যে অমৃতপ্রভা নৰকৰ নাতিনী আছিল ।

হর্ষচৰিত'ত ভাস্কৰবর্মনৰ পূর্বপুৰুষৰ তালিকাত পুষ্পদত্তৰ নাম উল্লেখ কৰা হৈছে আৰু তেওঁৰ নাম ভগদত্ত আৰু ব্রজদত্তৰ পিছত স্থান দিয়া হৈছে । কিন্তু এই তথ্যক অন্য কোনো সমলৰ দ্বাৰা নিশ্চিত কৰা হোৱা নাই । অন্য কিছু সংখ্যক লেখকে কুৰুক্ষেত্রৰ যুদ্ধত পাণ্ডৱ নকুলৰ হাতত নিহত পুষ্পদত্তক ভগদত্তৰ পুত্র ৰূপে উল্লেখ কৰিছে । প্রথম সময়চোৱাৰ সাহিত্যিক আৰু লিপিগত সমল বা পৰপম্পৰাৰ বিপৰীতে, মধ্যযুগৰ অসমৰ লিপিসমূহে ব্রজদত্তৰ লোকবিশ্বাস

সমূহক এক বিস্তৃর্ণ ৰূপ দিয়া দেখা যায় । কথিত আছে যে ভগদত্তই প্রাগজ্যোতিষৰ অধিপতি হোৱাৰ পিছত তেওঁৰ কনিষ্ঠ ভাতৃ ব্রজদত্তই অৰণ্যলৈ গৈ তেওঁৰ উপাস্যদেৱতা শিৱক কঠোৰ তপস্যা কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰে । তেওঁ এই কার্য্যত সফল হয় আৰু শিৱৰ দ্বাৰা উপৰিপট্টনৰ অধিপতি আৰু প্রাগজ্যোতিষৰ ভৱিষ্যতৰ অধিপতি হোৱাৰ বৰ লাভ কৰে । ডুবি তাম্রপত্রৰ পঞ্চম স্তৱকত ব্রজদত্তৰ দ্বাৰা বহু ঘোৰা উৎসর্গা কৰাৰ কথা উল্লেখ পোৱা যায় । *যোগিনীতন্ত্র, হৰগৌৰীসংবাদ, আইন-ই-আকৰৰ* (১৫৯৫ খ্রীষ্টাব্দত ৰচনাকার্য্য সমাপ্ত হোৱা) আৰু *মণ্ডলপঞ্জী* আদি কর্মৰাজিত নৰকৰ আখ্যান আৰু তেওঁৰ উত্তৰাধিকাৰী সকলৰ ওপৰত গুৰুত্ব প্রদান কৰা হৈছে ।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ২ ঃ কালিৰাম দাসৰ বাংলা মহাভাৰত ৰচনা কৰা হৈছিল ?

.....

প্রশ্ন নং ৩ ঃ অমৃতপ্রভা কোন আছিল ?

.....

প্রশ্ন নং ৪ ঃ নৰকৰ উপাখ্যান আৰু তেওঁৰ উত্তৰাধিকাৰীসকলৰ বিষয়ে উল্লেখ থকা তান্ত্রিক বৌদ্ধ সাহিত্যিক কর্মৰ নাম উল্লেখ কৰক।

.....

প্রশ্ন নং ৫ ঃ কোনখন লিপিত ব্রজদত্তৰ দ্বাৰা ঘোৰা উৎসর্গা কৰাৰ কথা পোৱা যায়।

.....

২.৫ অধ্যায়টোৰ পৰা আমি কি শিকিলো

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- সাহিত্যিক পাঠসমূহত উল্লেখ থকা ৰজা নৰকৰ বিষয়ে জানিবলৈ সমর্থ হ'ল।
- নৰকৰ উত্তৰাধিকাৰীসকলৰ লগত জড়িত ঐতিহাসিক আখ্যান সমূহৰ বিষয়ে জ্ঞাত হ'ল ।
- পুৰাণ আৰু অন্যান্য সাহিত্যিক পাঠসমূহত গুৰুত্বপূর্ণ বুলি উল্লেখ কৰা ঐতিহাসিক সময়চোৱাৰ বিষয়ে জানিব পাৰিলে।

২.৬ প্রসংগ পুথি

1) Barpujari, H.K. (2003): *The Comprehensive History of Assam,* Vol. I, II 2nd edn, Publication Board Assam, Guwahati.
2) Baruah, S.L., (1996): *A Comprehensive History of Assam,* Munshiram Manoharlal, Delhi.
3) Bhuyan, A.C., (1999): *Political History Assam,* Publication Board Assam, Vol. I, II 2nd edn, Guwahati.

4) Choudhury, P.C., (1959): *The History of Civilization of the people of Assam to the 12m century A.D.*

২.৭ অগ্রগতি খতিয়ান

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ (i) দিগ্বিজয়
(ii) হৰিবংশ
(iii) পৃথিৱী
(iv) ভৌম আৰু অসুৰ

২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১৭শ শতিকাৰ আৰম্ভণীত

৩ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ প্রাগজ্যোতিষৰ ৰজাৰ কন্যা

৪ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ যোগিনী তন্ত্র

৫ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ডুবি তাম্র পত্র লিপি

২.৮ আৰ্হি প্রশ্ন

বস্তুধর্মী প্রশ্ন (প্রতিটো প্রশ্নৰ উত্তৰ ৫০টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

প্রশ্ন ১ ঃ বাণ ৰজা কোন আছিল?

প্রশ্ন ২ ঃ নৰকৰ সাম্রাজ্যৰ ক্ষেত্রৰ পৰিসীমাৰ উল্লেখ কৰক?

প্রশ্ন ৩ ঃ নৰকক নিধন কৰাৰ পিছত, কৃষ্ণই দ্বাৰকালৈ কিছু সামগ্রী সহ প্রত্যাৱর্তন কৰিছিল। এই সামগ্রীসমূহৰ নাম উল্লেখ কৰক।

চুটি প্রশ্ন (প্রতিটো প্রশ্নৰ উত্তৰ ১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

প্রশ্ন ১ ঃ চমু টোকা লিখক
(ক) ভগদত্ত (খ) জনক (গ) ৰৰাহ

ৰচনাধর্মী ৰচনা (প্রতিটো প্রশ্নৰ উত্তৰ ৩০০-৫০০টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

প্রশ্ন ১ ঃ নৰকৰ উপাখ্যান আৰু তেওঁৰ উত্তৰাধিকাৰীসমূহৰ গুৰুত্ব প্রকাশ কৰাত পুৰাণসমূহৰ ভূমিকাৰ বিষয়ে বর্ণনা কৰক।

প্রশ্ন ২ ঃ মহাভাৰতে আমাক ৰজা নৰকৰ বিষয়ে কি জানিবলৈ দিয়ে আলোচনা কৰক।

প্রশ্ন ৩ ঃ সাহিত্যিক সমলসমূহৰ দ্বাৰা নৰক আৰু তেওঁৰ উত্তৰাধিকাৰীসকলৰ সময়ৰ প্রাগজ্যোতিষৰ চিত্র ব্যাখ্যা কৰক।

প্রশ্ন ৪ ঃ নৰকৰ ঐতিহাসিক সময়চোৱাৰ ধর্মৰ বিষয়ে সাহিত্যিক পাঠসমূহে কি আলোকপাত কৰক।

*** ***** ***